

Одним з основних завдань, які повинна вирішувати наука у вказаному напрямі – актуалізація наукового і методичного забезпечення протидії злочинності, підвищення її результативності шляхом впровадження у діяльність правоохоронних органів найновіших наукових досліджень, розробок та передового досвіду. Центральне місце у підготовці фахівців відповідного профілю повинні зайняти відомчі навчальні заклади МВС України, а також провідні учені та вищі навчальні заклади Міністерства освіти і науки України.

Коротаєв Володимир Миколайович

Директор Дніпропетровського
науково-дослідного
експертно-криміналістичного
центру МВС України

Пиріг Ігор Володимирович

професор кафедри криміналістики,
судової та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МВС

Реформування МВС, що почалось у 2015 році разом зі змінами законодавства докорінним чином вплинуло на структуру та порядок роботи багатьох підрозділів і служб Міністерства. Суттєвої перебудови зазнала й Експертна служба МВС. Наказом МВС від 03.11.2015 р. № 1343 було затверджено Положення про Експертну службу МВС України, відповідно до якого її структурними підрозділами є Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр (ДНДЕКЦ) та територіальні науково-дослідні експертно-криміналістичні центри (НДЕКЦ), що не входять до Національної поліції. Основними завданнями Експертної служби (п. 3 Наказу) є здійснення судово-експертної діяльності, тобто проведення експертиз та забезпечення залучення до досудового розслідування, а саме до проведення слідчих (розшукових) дій.

Реформування МВС та утворення Національної поліції України торкнулось і перебудови слідчих підрозділів, що входять до її складу. До територіальних слідчих відділів увійшли сектори техніко-криміналістичного забезпечення з посадами інспекторів-криміналістів, основним завданням яких є участь у проведенні слідчих (розшукових) дій.

Таким чином, відбулось реформування експертних підрозділів органів внутрішніх справ, що спричинило як позитивні наслідки, так і призвело до виникнення певних проблем експертного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Серед позитивних моментів слід зазначити поділення функцій техніко-криміналістичного та судово-експертного забезпечення розслідування, яке сприяло дотриманню принципу незалежності судової експертизи. З іншого боку виникли проблеми кадрового забезпечення як підрозділів НДЕКЦ, так і секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих відділів Національної поліції. Проведеним нами опитуванням працівників НДЕКЦ та інспекторів-криміналістів Дніпропетровської, Запорізької, Донецької та Харківської областей встановлено, що більш досвідчені співробітники, які працювали на посадах експертів райвідділів міліції перейшли на роботу до НДЕКЦ. Відповідно рівень криміналістичної підготовки інспекторів-криміналістів слідчих відділів Національної поліції на сьогодні залишається досить низьким.

Недостатня кваліфікація інспекторів-криміналістів впливає на кінцевий результат – якість розслідування кримінальних правопорушень, формування доказової бази. Однією з найвагоміших для розслідування слідчих (розшукових) дій є огляд місця події. Для його проведення як спеціалісти при розслідуванні переважної більшості злочинів залучаються інспектори-криміналісти та працівники НДЕКЦ за окремими категоріями злочинів. Їх діяльність регламентується наказом МВС від 03.11.2015 р. № 1339, що затверджує Інструкцію про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події. Від результатів діяльності спеціаліста при проведенні огляду залежить повнота та якість вилучених об'єктів, що можуть бути речовими доказами. Об'єкти, вилучені при огляді місця події поступають на дослідження в НДЕКЦ. Відповідно, низька якість вилучених слідів робить неможливим проведення експертизи. Тому, підготовка інспекторів-криміналістів має бути відповідною. На жаль, на сьогодні ми не можемо вважати її задовільною.

Підготовка експертів та інспекторів-криміналістів є одним з найважливіших питань сьогодення, оскільки від їх кваліфікації, компетентності та особистих якостей залежить у деякій мірі успіх розслідування. Серед суб'єктів експертної діяльності найбільш потужними є експертні заклади Міністерства юстиції та МВС України, в яких виконується близько 90 % експертиз, що призначаються на стадії досудового розслідування. При підготовці кадрів для експертних установ зазначених відомств виникають численні питання, що стосуються видів та форм підготовки, обсягів навчання, освітньо-кваліфікаційних вимог до спеціалістів, узгодженості програм підготовки та інші. Зазначені проблеми

неодноразово обговорювались науковцями, але й досі залишаються дискусійними та підлягають подальшому дослідженню.

У законодавчих актах, а саме КПК України та Законі України «Про судову експертизу», а також в інших законодавчих та відомчих нормативних актах чітко не визначено професійні та кваліфікаційні вимоги, що висуваються до даної категорії працівників. Окремі вимоги до осіб, які можуть бути судовими експертами визначено у ст. 10 Закону України «Про судову експертизу»: «судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності» [1].

Зазначимо, що положення наведеної норми закону досить не чіткі, та, на наш погляд, мають бути конкретизовані. В Законі не зазначено, яку саме «відповідну» вищу освіту повинні мати фахівці. Мабуть, розуміється базова вища освіта в залежності від виконуваних експертиз, наприклад, економічна при виконанні бухгалтерських експертиз, хімічна – експертизи наркотичних засобів, технічна – автотехнічних експертиз тощо. Виникає питання щодо освіти експертів, які виконують криміналістичні експертизи. Основні знання, якими вони повинні володіти – криміналістичні, і отримані вони можуть бути під час навчання в юридичних вузах. Крім спеціальних знань в галузі криміналістики будь-якому експерту бажано знати основи кримінально-процесуального законодавства, а саме підстави призначення та порядок проведення експертизи, права та обов'язки експерта, теорію доказів тощо. На жаль, кількість експертів-криміналістів, які мають вищу юридичну освіту на сьогодні незначна. За даними нашого опитування працівників НДЕКЦ вона складає 32 % загальної кількості респондентів. На сьогодні підготовкою таких фахівців займається лише навчально-науковий інститут № 2 Національної академії внутрішніх справ. Підготовка експертів-криміналістів у цьому навчальному закладі, на наш погляд, найбільш поглиблена та ґрунтовна. Саме вона надає необхідні для експертної діяльності юридичні та спеціальні знання. Але після закінчення навчання перед випускниками стає вибір, який іноді є нелегким: залишатись співробітником поліції та працювати інспектором-криміналістом або звільнитися з поліції і працювати судовим експертом. Зважаючи на це доцільним, на наш погляд, є запровадження окремої підготовки інспекторів-криміналістів та судових експертів.

Погоджуємося з думкою Н.І. Клименко, яка стверджує, що професіоналізація наукових працівників у сфері судово-експертної діяльності повинна будуватися, головним чином, не на перепідготовці фахівців із певних галузей знань, не на системі підвищення кваліфікації, а на фундаментальній підготовці майбутнього судового експерта в вузі саме

як судового експерта. Тому підготовка судового експерта повинна мати такі складові: базова повна вища освіта; післядипломна освіта (спеціалізація, стажування, підвищення кваліфікації та перепідготовка); спеціальна освіта за певними експертними спеціальностями; самоосвіта [2, с. 226].

Обов'язковим також вважаємо наступні рівні підготовки судових експертів, що розглядаються науковцями: підвищення кваліфікації та отримання наукового ступеня доктора філософії чи доктора права. Підвищення кваліфікації судового експерта потрібно організовувати на базі провідних експертних установ та бути обов'язковою умовою роботи на посаді експерта у державних експертних закладах. У ст. 17 Закону України «Про судову експертизу зазначається, що «для присвоєння та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів створюються експертно-кваліфікаційні комісії при міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність». Експертно-кваліфікаційні комісії під час виконання своїх обов'язків повинні оцінити рівень підготовки певної особи та прийняти відповідне рішення, тобто оцінити компетентність експерта у вирішенні покладених на нього обов'язків. Підготовка експертних кадрів вищої кваліфікації та отримання наукового ступеня доктора філософії чи доктора права повинно здійснюватись на базі відповідних кафедр провідних вищих навчальних закладів. Погоджуємось з думкою В.П. Колонюка щодо недоцільності створення для цього аспірантури чи докторантури в експертних установах, бо в них відсутні в необхідній кількості фахівці, які мають наукові ступені [3, с. 92].

Підсумовуючи означене вище, можна зазначити, що на сьогодні вкрай актуальним є запровадження багаторівневої, фундаментальної підготовки інспекторів-криміналістів для слідчих підрозділів Національної поліції та судових експертів для Експертної служби МВС. Ця підготовка повинна здійснюватись на базі закладів вищої освіти системи МВС та відрізнятися навчальними програмами з урахуванням специфіки практичної діяльності зазначених суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
2. Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій : навч. посіб. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 521 с.
3. Колонюк В.П. Кадрова (дидактична) експертна діяльність / Експертне забезпечення розслідування окремих видів злочинів: збірник матеріалів науково-практичної конференції. Київ: Навчально-науковий інститут слідчих і криміналістів Національної академії внутрішніх справ, 2011. С. 90-93.